

ЮЛИУШ СЛОВАЦКИ (Juliusz Słowacki, 1809 – 1849) е изразител на характерното за Романтизма култово отношение към поезията като висша степен на изява на човешкия творчески дух. Макар да твори в различни жанрове, във всяко едно свое произведение той подхожда с лирико-философска нагласа в търсене на всемирните истини за битието. Срещу грубия прагматичен свят Словацки противодейства със своята метафизична визия за божествено-ангеличната природа на духовния свят, който е светът на Словото. Кредо на поета е сентенцията на Хораций „*non omnis moriar*“ („не всички ще умрат“), а преодоляването на смъртта е постижимо единствено чрез Словото, което за Словацки е свидетел за присъствието на Бог в човешкия свят.

Независимо от крехкото си здраве, болезнената си чувствителност и склонността към меланхолична съзерцателност той участва в Ноемврийското въстание от 1830 – 1831, а след неговото потушаване се установява в Париж. От това време са и първите му значителни стихотворения: *Химн (Hymn)*, *Ода към Свободата (Oda do wolności)*¹, *Песен за литовския легион (Pieśń legionu litewskiego)* и др. Поражението на въстанието вижда не като проява на Божията воля, а като резултат от духовната слабост на поколението и от вековните недостатъци на полския национален характер.

В Париж Словацки се запознава с мистичното учение на полския религиозен философ Анджей Товянски (1799 – 1898) – неслучайно именно на него посвещава своето лиризирано откровение *Генезис от Духа*. Идеите на Товянски са близки до тези на масоните за тайнственото послание на човешкото съществуване. Именно тези мистични възгледи за битието изпълват художествения свят на последните произведения на Словацки, сред които наред с *Генезис от Духа (Genezis z Ducha)*, знакова е и поемата *Крал Дух (Król-Duch, 1845 – 1849)*, която остава незавършена. Във философско-мистичните си творби полският поет романтик дава израз на неоплатоническите си възгледи за създаването на материята от Духа.

¹ Стихотворенията *Химн* и *Ода към свободата* са включени в тома *Избрани произведения* (София: Народна култура, 1958), който наред с други стихотворения на Словацки съдържа още поемите *В Швейцария*, *Монах*, *Бащата на чумавите*, *Ангели* и драмата *Мазена*, както статии и писма на Словацки.

След като напуска Париж, живее няколко години в Женева, след това – в Рим, пребивава известно време във Флоренция. Присъщата на поетите романтици страст към екзотични страни, към пътешествия из свещени и митични места отвеждат Словацки в Атина, Кайро, Палестина и Сирия, където той обогатява своето поетическо въображение с нови мотиви най-вече от античната и източната митология. Пътуванията засилват у него вярата в силата на креативния дух, в значимостта на човешката културна енергия и го импулсират за активна творческа работа. Поезията му е изключително богата на мотиви и лирически интонации – от най-интимните до най-патетичните, като преобладават характерните за байронистичния тип поет преди всичко философско-митологични рефлексии на идеята за неотменната връзка на човешката душа с всемира. Непосредственото впечатление от уникалната красота на Алпите вдъхновява поета, който създава непознат до онзи момент пейзаж, изразяващ с пластична и богато нюансирана образност интимния му свят в лирическата поема *В Швейцария* (*W Szwajcarii*, 1839): луната и слънцето осветяват природата с различна палитра, топлите тонове се редуват със студени, мракът на нощта контрастира със сиянието на деня. Богатството от форми и цветове прави още по-осезаема тоталната самота на лирическия аз.

Словацки е последователен в своите убеждения, че страданието е неизменна същност на пълноценното човешко съществуване и затова висшето познание е постижимо, но е изпълнено с много тъга. Сред ранните му произведения, посветени на темата за страданието, е пиесата *Кордиан* (*Kordian*, 1833), която е отзвук на Ноемврийското въстание. Разкъсван от противоречиви чувства и мисли, героят дори се оказва податлив на внушенията на сатаната. Разочарованието от любовта и тревожните въпроси за моралния избор и за границите на свободната воля го довеждат до самоубийствено отчаяние. Кордиан прави опит да убие руския император Николай I, но не успява, тъй като го измъчват дилеми от нравствено-екзистенциален характер. Заловен е и осъден на смърт, а този трагичен финал може да се приеме като авторова присъда над съвременното поколение, което се оказва неспособно да изпълни с висш смисъл своята саможертва. Отзвук на същото събитие и на сходна проблематика е смятаната за връх в неговото творчество лиризирана проза *Анхели* (*Anhelli*, 1838), чиято интертекстуална връзка с Дантевия *Ад* е очевидна (и тук основен е мотивът за пътя като познание, реализирано от двойка персонажи, единият от които е в ролята на духовен водач). Ако в образа на изгнаниците Словацки задълбочава своята критика срещу лишеното от висш смисъл страдание, то в образа на Анхели той изгражда алтернативата – пречистващия тип страдание, който сближава образа на Анхели с този на Христос. Така Словацки пресъздава двете противоположни лица на страданието: от една страна – то кулминира в моралната деградация на изгнаниците, а от друга – в духовното извисяване на главния герой; защото, както е казано с думите на Шаман, има два вида тъга: „едната от мощ, другата от слабост; първата е криле на възвишени люде, втората е камък на тия, що се давят“².

² Юлиуш Словацки. *Анхели. Бащата на чумавите*. Встъпителна студия: Боян Пенев. Заключителна студия: Калина Бахнева. София: Сонм, 2016, с. 65.

В поемата *Бащата на чумавите* (*Ojciec zadżumionych*, 1839) Словацки продължава тази тема, пресъздавайки опустошителната драма на героя, изгубил всички и всичко, но който за разлика от библейския Иов не получава божествено възмездие.

Нов, вече значително по-витален хоризонт Словацки постига с лиризираната си проза *Генезис от Духа*, която е написана през 1844 г., но е публикувана посмъртно – едва през 1871 г. Това е една космогонична визия за Сътворението, която тръгва от библейската книга *Битие*, но внася нова трактовка на човешкия дух, който според него е съществувал, преди Бог да сътвори човека. Вселената според Словацки е организъм, съставен от отделни духове, които непрекъснато еволюират и като биологични организми, и като енергийни субстанции. Духовете, вечно съществуващи в Бога, сами са изисквали форми, в резултат на което са създадени времето и пространството. Отклонението на Словацки от библейската версия се задълбочава, когато намесва прераждането – неговото виждане е, че реинкарнацията прави възможно съхраняването на божествено-ангеличното начало.

Заради убийственото мълчание на съвременната му литературна критика Словацки печата със собствени средства том след том или пълни с ръкописи чекмеджетата, откъдето повечето от текстовете биват извадени едва след смъртта му. Българският читател познава значителна част от неговото творчество: издадени са *Избрани произведения* (1958), *Избрани пиеси* (1982³), преиздадени в общо книжно тяло са *Ангели* и *Бащата на чумавите* (съответно в превод на Дора Габе и на Найден Вълчев).

Откъс от *Генезис от Духа* в превод на Маргрета Григорова бе публикуван в „Литературен вестник“, 23.11.2022 г. За първи път обаче българският читател има възможност да се запознае с пълния текст на произведението. Оригинален е ползван по следното издание: Juliusz Słowacki. *Dziela wszystkie*. Tom XIV. *Utwory wydane z spuścizny rękopiśmiennej. Opracowali W. Floryan i J. Kleiner*. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1954.

³ Томът *Избрани пиеси* включва *Баладина*, *Мазепа*, *Фантази* и *Лила Венеда*.